

Hyvä taloustieteilijä seisoo kahdella jalalla

Ekonomi är att välja
Assar Lindbeck
Albert Bonniers Förlag, 2012,
463 sivua

Antti Suvanto

Johtokunnan neuvonantaja

Suomen Pankki

Ruotsalainen monitoimimies, taloustieteen professori Assar Lindbeck on ehtinyt olla monessa mukana. Hän on toiminut poliittisten päättäjien taustavaikuttajana, yhteiskunnallisena keskustelijana, taloustieteen tutkijana ja opettajana sekä tutkimustoiminnan organisaattorina ja edellytysten luojana. Nuorena hän soitti klarinettia. Hänen sävellyksensä *Fantasi i folkton* klarinetille ja pianolle kantaesitettiin Luulajassa helmikuussa 1948. Lindbeck tunnetaan myös taidemaalarina, jonka värikkäitä ekspressiivisiä töitä on ollut esillä useissa yksityisnäyttelyissä.

Lindbeckin muistelmateos *Ekonomi är att välja* käy läpi kirjoittajan omat elämänvaiheet mutta sisältää paljon muutakin. Kirja avaa mielenkiintoisia näkökulmia Ruotsin historiaan, politiikkaan ja talouteen. Se maalaa muotokuvan monesta tunnetusta henkilöahmosta, kuten Gunnar Myrdalista, Bertil Ohlinista ja Olof Palmesta.

Kirjan nimi tuo mieleen Olof Palmen kirjan *Politik är att vilja*, joka ilmestyi vuonna 1968. Uppsalassa opiskeleva Lindbeck ja tukholmalainen Palme tutustuivat toisiinsa toimiessaan

sosiaalidemokraattisessa opiskelijaliikkeessä 1950-luvun alkuvuosina. Lindbeck kertoo, miten hän opintojensa loppuvaiheessa sai työtärjousen pääministeri Tage Erlanderilta. Tehtävänä olisi ollut analysoida Bertil Ohlinin johtaman kansanpuolueen ideologiaa ja politiikkaa. Lindbeck ehdotti tehtävään Olof Palmea, mihin Erlander reagoi kysymällä: ”Å fan, är han socialdemokrat?”.

Palmen ja Lindbeckin yhteistyö jatkui Palmen siirryttyä pääministerin kansliaan. Parivaljakko kirjoitti pääministerille puheita mutta myös yhteisiä artikkeleita, joissa he puolustivat valtion toimenpiteitä sosiaalisten uudistusten alueella ja vastustivat samalla valtion liiallista puuttumista elinkeinoelämään. Lindbeckin ja Palmen vaikutus Erlanderin ajatteluun näkyy tämän kirjassa *Valfribetens sambälle* (1962). Siinä Erlander korostaa, että varallisuuden kasvaessa on mahdollista antaa yksilöiden toiveille ja intresseille enemmän tilaa ja lisätä heidän valinnanmahdollisuuksiaan. Erlanderin ajattelussa sosiaaliliberalismi oli noussut sosialismin rinnalle.

Lindbeck kertoo, miten hän vielä opiskeluaikanaan arvioi talousjärjestelmiä sen ajan opikirjojen mukaan, joissa ei juuri pantu painoa markkinamekanismille. Hän sanoo tarvinneensa kymmenen vuoden perehtymisen taloustieteeseen ennen kuin oppi ymmärtämään sen, että markkinatalous on ainoa tapa allokoida taloudelliset voimavarat tehokkaasti.

Lindbeckin ja Palmén välit katkesivat 1970-luvun lopulla. Syynä oli se, että Lindbeck oli ryhtynyt äänekkäästi vastustamaan palkan-saajarahastojen perustamista. Hänen mukaansa se olisi ajan mittaan keskittänyt omistuksen ja taloudellisen vallan ammattiliitoille. Myös Palme oli alun perin suhtautunut rahastoihin epäilevästi mutta muuttanut sittemmin kantaansa. Päätös rahastojen perustamisesta sai Lindbeckin eroamaan puolueesta. 1990-luvun alussa rahastot purettiin.

Lindbeck on onnistunut uittamaan kirjan sisään kokonaisen esseekokoelman. Esseissä käsitellään monia kiinnostavia talouspoliittisia teemoja, kuten hinta- ja vuokrasäännöstelyä, hyvinvointivaltiota, suhdannepoliittikkaa ja finanssikriisejä. Nämä essee saattavat monelle ekonomistille olla kiinnostavampaa luettavaa kuin itse muistelmat.

Esseiden aiheista voi tässä nostaa esille kaksi. Ensimmäinen koskee asuntopolitiikkaa. Se on Lindbeckin mukaan ollut 70 vuoden mittainen katastrofi. Tällä hän tarkoittaa vuokrasäännöstelyä, joka luotiin 1940-luvulla ja josta vieläkään ei ole päästy eroon. Hänestä vuokrasäännöstely on sosiaalisesti epäoikeudenmukainen, haittaa kaikkein eniten pienituloisia ja pitää yllä asuntopulaa. Edes ns. miljoonaohjelman kaltainen voimakas asuntotuotannon lisäys 1960- ja 1970-luvuilla ei tuonut mitään ratkaisua ongelmaan. Monissa kunnissa asuntoja rakennettiin liikaa ja asuntoja jätettiin sitten

tyhjiksi, jotta vuokrataso vanhoissa asunnoissa ei olisi laskenut. Tämä on tyypillinen esimerkki monopolistisesta käyttäytymisestä, jossa toimijoina olivat tällä kertaa kunnat. 1960-luvun alussa Lindbeck oli mukana asuntopulaa selvittävässä työryhmässä. Työryhmä ehdotti vuokrasäännöstelystä luopumista ja edellytti samalla, että vuokrien nousun vuokranantajalla antamasta lisävoitosta osa pitäisi verottaa pois ja käyttää vuokralaisten hyväksi. Yksi mielenkiintoinen malli oli vaatia vuokranantajan luovuttamaan vuokralaisille saamistodistus, jolla vuokralainen voisi maksaa osan vuokrastaan. Jos vuokralainen muuttaa pois, hän voisi myydä jäljellä olevan osan saamistodistuksen arvosta uudelle vuokralaiselle tai muuttaa sen käteiseksi pankissa.

Toinen kiinnostava essee käsittelee 1990-luvun alun kriisiä. Carl Bildtin hallituksen valtiovarainministeri Anne Wibble pyysi syksyllä 1992 Lindbeckia kokoamaan asiantuntijatyöryhmän, jonka tehtävänä oli analysoida Ruotsin taloustilannetta ja ehdottaa toimenpiteitä kirsin voittamiseksi. Komitean loppuraportti *Nya villkor för ekonomi och politik* jätettiin maaliskuussa 1993. Tuskin mikään komiteanmietintö on Ruotsissa saanut aikaan yhtä vilkkaan keskustelun ja yhtä voimakkaan kritiikin kuin tämä. Suuri osa komitean yli sadasta suosituksesta kuitenkin toteutettiin varsin lyhyessä ajassa. Niihin kuuluivat budjettisopeutus, keskuspankin itsenäisyys, kelluva valuuttakurssi yhdistettynä inflaatiotavoitteeseen, koulutuksen ja t&k-toiminnan edistäminen, julkisten palvelujen ulkoistaminen ja vaalikauden pidentäminen kolmesta neljään vuoteen.

Lindbeckin oma tutkimuskenttä on laaja. Se kattaa suhdannepoliittikan, talousjärjestelmät, hyvinvointivaltion kannustinvaikutukset, eläkejärjestelmät, ammattiliittojen vaikutuksen

palkanmuodostukseen sekä poliittisen päätöksentekoprosessin ja talouspolitiikan vuorovaihtuksen eli ns. poliittisen taloustieteen. Hänen väitöskirjansa *A Study in Monetary Analysis* (1963) oli monessa suhteessa aikaansa edellä. Siinä oli mallitettu rahoitusmarkkinat osana makromallia, kuluttajien käyttäytymiseen oli liitetty historiariippuvuus (*habit persistence*) ja yritysten rahoitusrakenteella oli merkitystä makrokehitykseen. Työmarkkinoiden sisäpiirimallia (*insider-outsider hypothesis*), jonka Lindbeck kehitti yhdessä Dennis Snowerin kanssa, käytetään edelleen laajasti pyrittäessä ymmärtämään rakenteellista työttömyyttä.

Tuskin kukaan yksittäinen henkilö on yhtä paljon vaikuttanut taloustieteellisen tutkimuksen edellytysten luomiseen kuin Assar Lindbeck on tehnyt Ruotsissa. Hän muun muassa toi kurssimuotoiseen tohtorikoulutuksen Yhdysvalloista Ruotsiin 1960-luvun lopussa.

Hän toimi jonkin aikaan Riksbankin pääjohtajan Per Åsbrinkin neuvonantajana 1960-luvulla. Iltamyöhään käydyissä puhelin keskusteluissa syntyi ajatus siirtää osa keskuspankin voittovaroista erilliseen rahastoon. Siitä rahastosta ryhdyttiin vuonna 1969 jakamaan Riksbankin juhlarahaston palkintoja Alfred Nobelin kunniaksi eli taloustieteen Nobelpalkintoa. Lindbeck itse toimi palkinnonsaajia valitsevassa komiteassa yli kahden vuosikymmenen ajan.

Vuonna 1971 Lindbeckistä tuli Gunnar Myrdalin seuraaja Tukholman yliopiston kansainvälisen talouden instituutin (*Institut för internationell ekonomi - IIES*) johtajaksi. Lindbeckin johtamana instituutti osoittautui menes-

tykseksi. Vuonna 1992 Ruotsin taloustieteellisestä tutkimuksesta julkaistiin kansainvälisen arviointiryhmän (Avinash Dixit, Seppo Honkapohja ja Robert Solow) raportti. Siinä todettiin, että ”kaikkien menestyksekkäin tutkimuskeskus Ruotsissa on IIES. Sen vakinainen henkilöstö tuottaa enemmän kansainvälisissä aikakauskirjoissa julkaistuja vertaisarvioituja tutkimusjulkaisuja kuin koko muu Ruotsi yhteensä.”

Lindbeck on aina ottanut vakavasti yliopisto-opettajan ja -tutkijan kolmannen tehtävän, osallistumisen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tässä hän on itse näyttänyt hyvää esimerkkiä. Häntä ovat seuranneet monet mutkin kansainvälisen talouden instituutissa kouliintuneet tutkijat. Lindbeckin mielestä hyvän taloustieteilijän tulee seistä kahdella jalalla: ”... *en fot på den internationella forskningsfronten och den andra i den inhemska debattmyllan*” (s. 190). Kirjan alussa Lindbeck muistelee isäänsä, jolla oli erityisen hyvä arvostelukyky. Älykäs ihminen ilman arvostelukykyä on Lindbeckin mielestä ”*brilliant fool*”. Kotimaisessa debattimullassa tarvitaan juuri tätä, arvostelukykyä.

Tammikuussa 83 vuotta täyttänyt Assar Lindbeck osallistuu Jyväskylän yliopiston järjestämään taloustutkijoiden kesäseminaariin kesäkuussa 2013. Ensimmäisen kerran Lindbeck kävi Suomessa kymmenvuotiaana. Suomen talvisodan aikana Lindbeckin äiti oli mukana ompelemalla suomalaisille sotilaille lumipukuja. Hänen isänsä kuljetti niitä Rovaniemelle. Yhdelle tällaiselle matkalle Assar ja hänen sisarensa pääsivät mukaan. □